

جستارهایی پیرامون
جریان‌شناسی علوم قرآن در دورهٔ معاصر

www.ketab.ir

جمعی از مؤلفان
به اهتمام: محمد فاکر میبیدی

- سرشناسه: فاکر میبدی، محمد، ۱۳۳۸ -
 عنوان و نام پدیدآور: جستارهایی پیرامون جریان شناسی علوم قرآن در دوره معاصر / جمعی از مؤلفان، به اهتمام: محمّد فاکر میبدی.
 مشخصات نشر: مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی؛ قم: انجمن قرآن پژوهی حوزه های علمیه، ۱۳۹۹.
 مشخصات ظاهری: ۳۶۲ ص.
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۰۶-۰۴۳۳-۲.
 وضعیت فهرست نویسی: فیا.
 یادداشت: کتابنامه: ص. ۳۶۰ - ۳۶۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.
 موضوع: قرآن -- علوم قرآنی -- مقاله ها و خطابه ها.
 شناسه افزوده: بنیاد پژوهشهای اسلامی.
 شناسه افزوده: انجمن قرآن پژوهی حوزه های علمیه.
 رده بندی دیویی: ۲۹۷ / ۱۵.
 رده بندی کنگره: BP ۶۹/۵.
 شماره کتاب شناسی ملی: ۶۱۰۸۴۷۵.

انجمن قرآن پژوهی

بنیاد پژوهشهای اسلامی
آستان قدس رضوی

جستارهایی پیرامون جریان شناسی علوم قرآن در دوره معاصر

جمعی از مؤلفان

به اهتمام: محمّد فاکر میبدی

ویراستار: مهدی انواری نسب

نمونه خوان: سید عباس سلمان زاده

حروف نگار: محمود رسولی

طراحی جلد: نیما نقوی

چاپ اول: ۱۳۹۹ / ۳۰۰ نسخه، وزیری / بها: ۴۵۰۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۶-۹۱۷۳۵

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۰۵۱-۳۲۲۳۰۸۰۳

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

سخن ناشر.....	۹
مقدمه.....	۱۱

فصل اول

مطالعات معاصر در حوزه مبانی و قواعد تفسیر / محمد فاکر میبیدی	۱۳
چکیده	۱۳
مقدمه	۱۴
مفهوم شناسی	۱۴
پیشینه بحث	۱۹
دوره ها و مراحل قواعد پژوهی	۲۱
عرصه ها و گونه های قواعد پژوهی	۳۵
جمع بندی و نتیجه گیری	۶۵
منابع و مآخذ	۶۶

فصل دوم

علوم قرآن در دوره معاصر، گستره، مسائل جدید / دکتر محمد علی رضایی اصفهانی ..	۶۸
چکیده	۶۸
مقدمه	۶۹
مفهوم شناسی	۶۹

۷۱.....	پیشینه علوم قرآن جدید
۷۱.....	محورها و مسائل علوم قرآن جدید
۷۱.....	مسئله یا محور اول: مباحث مقدماتی علوم قرآن
۸۹.....	مسئله یا محور دوم: مباحث زبان شناختی
۱۱۳.....	مسئله یا محور سوم: قرآن و علوم
۱۲۳.....	مسئله یا محور چهارم: فلسفه های مضاف
۱۲۶.....	مسئله یا محور پنجم: مطالعات قرآنی مستشرقان
۱۲۷.....	مسئله یا محور ششم: قرآن، هنر و فنون
۱۲۸.....	مسئله یا محور هفتم: تعامل قرآن با فرهنگ و ادیان
۱۲۸.....	مسئله یا محور هشتم: رابطه قرآن و سنت
۱۲۹.....	جمع بندی و نتیجه گیری
۱۲۹.....	منابع و مآخذ

فصل سوم

۱۳۳.....	مطالعات معاصر در حوزه روش ها و گرایش های تفسیر / حسین علوی مهر
۱۳۳.....	چکیده
۱۳۴.....	مفاهیم
۱۳۶.....	تفاوت های روش و گرایش
۱۴۱.....	نمایه روش ها، گرایش ها، اسلوب ها و سبک های تفسیری
۱۴۳.....	پیشینه
۱۴۶.....	جریان های روش های تفسیری
۱۴۸.....	نقد و بررسی دیدگاه ها در تقسیم روش ها و گرایش های تفسیری
۱۶۰.....	منابع و مآخذ

فصل چهارم

جایگاه وحی در مطالعات قرآنی معاصر/ غلام علی عزیزی کیا.....	۱۶۳
چکیده.....	۱۶۳
مقدمه.....	۱۶۴
مفهوم وحی.....	۱۶۴
وحی در کاربرد قرآنی.....	۱۶۴
چیستی وحی.....	۱۶۵
انواع وحی.....	۱۶۶
یقینی بودن وحی.....	۱۶۷
امکان وحی.....	۱۶۷
ضرورت وحی.....	۱۶۸
مصونیت وحی.....	۱۶۹
زبانی بودن وحی قرآن.....	۱۷۱
نزول وحی.....	۱۷۲
واکنش جریان ها نسبت به ماهیت وحی.....	۱۷۳
آثار وحی پژوهانه سده اخیر.....	۲۰۰
منابع و مآخذ.....	۲۱۷

فصل پنجم

جایگاه محکم و متشابه در مطالعات قرآنی معاصر/ سید محمود طیب حسینی.....	۲۲۰
چکیده.....	۲۲۰
بیان مسئله.....	۲۲۱
سؤالات پژوهش.....	۲۲۳
ضرورت پژوهش.....	۲۲۴

۲۲۴	اهداف پژوهش
۲۲۴	روش پژوهش
۲۲۴	پیشینه پژوهش
۲۲۷	بررسی محورهای اصلی مسئله محکم و متشابه
۲۲۹	بررسی آثار معاصر
۲۳۰	جایگاه محکم و متشابه در آثار دانشمندان اهل سنت
۲۳۴	آثار اهل سنت در موضوع متشابهات معنایی
۲۳۸	آثار تألیفی در موضوع آیات محکم
۲۳۹	آثار اهل سنت در موضوع متشابهات لفظی
۲۴۰	جایگاه محکم و متشابه در میان مفسران شیعه
۲۵۴	جمع بندی و نتیجه گیری
۲۵۵	منابع و مآخذ

فصل ششم

۲۵۸	جایگاه اسباب نزول در مطالعات قرآنی معاصر / علی اوسط باقری
۲۵۸	چکیده
۲۶۰	مقدمه
۲۶۰	پیشینه بحث از اسباب نزول
۲۶۳	تعریف سبب نزول
۲۶۶	نسبت سبب نزول و شأن نزول
۲۷۲	اقسام سبب نزول
۲۷۴	فواید شناخت اسباب نزول
۲۷۹	نقش اسباب نزول در فهم معنای آیات
۲۸۴	آسیب شناسی روایات اسباب نزول

۲۸۷.....	راه بهره‌گیری از روایات اسباب نزول
۲۸۹.....	منحصر نبودن آیه به مورد نزول
۲۹۲.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۹۵.....	منابع و مآخذ

فصل هشتم

۲۹۹.....	جایگاه نسخ آیات قرآن در مطالعات قرآنی معاصر / سید عبدالرسول حسینی‌زاده
۲۹۹.....	چکیده
۳۰۰.....	بیان مسئله
۳۰۱.....	ضرورت و اهمیت مسئله
۳۰۱.....	تعریف نسخ
۳۰۲.....	نسخ در اصطلاح جدید
۳۰۳.....	نسخ در اصطلاح سلف
۳۰۴.....	پیشینه نسخ
۳۰۵.....	اقسام نسخ در قرآن
۳۱۶.....	تعداد آیات منسوخ
۳۱۸.....	رویکرد اندیشمندان معاصر نسبت به آیات منسوخ
۳۳۰.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۳۳۱.....	منابع و مآخذ

فصل نهم

۳۳۷.....	جایگاه علوم و فنون قرائات در مطالعات قرآنی معاصر / محمد امینی‌تهرانی
۳۳۷.....	چکیده
۳۳۸.....	مقدمه
۳۳۸.....	مفهوم جریان‌شناسی

سخن ناشر

«أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا»^۱

قرآن کریم، کتاب آسمانی و معجزه جاوید پیامبر گرامی اسلام ﷺ است. فراوانی و تنوع آموزه‌های این کتاب شریف، در کنار زیبایی‌ها و ویژگی‌های منحصر به فرد آن موجب شده به عنوان کتاب زندگی در بستر زمان جاری شده، مورد توجه قرار گیرد.

شمار عالمان مسلمان و حتی غیرمسلمان که هریک از زاویه‌ای به قرآن نگریسته‌اند، بسیار فراوان، بلکه حیرت‌انگیز است. حاصل این تلاش‌های علمی که در قالب‌هایی چون کتاب، مقاله، سخنرانی و آثار هنری انتشار یافته، نیز گواه این مدعی است؛ آثار و عنوان‌هایی که هریک، کتاب‌شناسی‌هایی را به خود اختصاص داده و زینت بخش کتابخانه‌ها در سراسر جهان شده است.

علوم قرآنی، تنها یکی از دهه‌ها دانشی است که به برکت تدبیر در قرآن به وجود آمده و برای خود جایگاهی والا در میان دیگر علوم اسلامی یافته است. شایان ذکر است که دست کم سه حوزه دانشی، عنوان علوم قرآنی یافته است:

نخست، علمی چون صرف، نحو، معانی و بیان و لغت که رویکرد آن‌ها، معرفی ابزارهایی برای درک بهتر مضامین قرآنی در کنار اثبات اعجاز آن بوده است.

دوم، علمی چون نجوم، فقه، کلام، اخلاق و بسیاری دیگر که قرآن کریم از آن‌ها یاد کرده و به تعبیری، بخشی از مفاهیم و مضامین قرآن را شکل داده است.

سوم، علمی که با محوریت قرآن به وجود آمده و رویکرد آن‌ها تبیین ابعاد مختلف این کتاب

آسمانی است.^۱ حوزه اخیر، بیش از دو عرصه دیگر با عنوان «علوم قرآنی» شناخته می‌شود. عبدالرحمن سیوطی (م ۹۱۱ ق) در کتاب ارزشمند خود، *الاتقان فی علوم القرآن*، از هشتاد علم از علوم قرآن یاد کرده و با اختصاص بابی به هریک، به شرح و تفصیل آن پرداخته است. نزول قرآن، مکی و مدنی، جمع‌آوری قرآن، ناسخ و منسوخ، محکم و متشابه و ...، برخی از عنوان‌های یادآمده در *الاتقان* است.

دانشمندان، به‌ویژه مفسران، در گذر تاریخ، به این مباحث توجه کرده و آن را مورد جرح و تعدیل قرار داده‌اند، به‌گونه‌ای که در حال حاضر شاهد نشر آثاری بسیار مفصل‌تر و پرحجم‌تر در این موضوع هستیم که البرهان فی علوم القرآن زرکشی، *مناهل العرفان* زرقانی، *مباحث فی علوم القرآن* صبحی صالح و *التمهید فی علوم القرآن* هادی معرفت از جمله آن‌هاست. این بنیاد، به عنوان مرکزی پژوهشی و اسلامی، وابسته به آستان قدسی حضرت امام علی بن موسی الرضا علیه السلام، عالم آل محمد صلی الله علیه و آله، توفیق داشته است در افزون بر سی سال فعالیت علمی، بیش از نود و پنج عنوان کتاب در موضوع علوم قرآنی تقدیم علاقه‌مندان به معارف اسلامی کند. برخی از این عنوان‌ها عبارت‌اند از:

نصوص فی علوم القرآن، آشنایی با علوم قرآنی، *الاربعینات فی القرآن والحديث*، الموضح عن جهة اعجاز القرآن، ترجمه تأویل مشکل القرآن، زید بن ثابت و نقش او در تاریخ نگارش قرآن، مباحثی در علوم قرآن و تفسیر، واژه‌های دخیل در قرآن، وجوه القرآن، کتابنامه قرآن و علوم قرآنی، *المباحث القرآنیة* (از مجموعه آثار کنگره جهانی سید مرتضی).

اثربیش رو، نشانی دیگر از اهتمام بنیاد به قرآن کریم و نشر آموزه‌ها و معارف اهل بیت علیهم السلام است. روزآمدی بحث‌های طرح شده و کنار هم آوردن مجموعه جستارهایی از استادان و فضیلاي عصر حاضر، از ویژگی‌های این کتاب به شمار می‌رود.

بنیاد پژوهشی اسلامی
آستان قدس رضوی

ارشدیشت ۱۳۹۹ ش / رمضان ۱۴۴۱ ق

۱. نک به: موسوی دارابی، علی، *نصوص فی علوم القرآن*، ج ۱، ص ۱۵.